

НАТАЛІЯ КАРАПУЗОВА, ЛЮДМИЛА ПРОЦАЙ
(Полтава)

ПОЗААУДИТОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Визначено можливості позааудиторної діяльності як засобу виховання, проаналізовано форми і способи її організації.

Ключові слова: виховання майбутніх педагогів, позааудиторна діяльність, форми та способи організації позааудиторної діяльності.

У сучасних умовах розвитку освіти України вищі навчальні заклади є осередком організації не лише освітнього, але й виховного процесу. Особливої уваги заслуговує виховання студентів педагогічних навчальних закладів, оскільки вони, через сферу майбутньої професійної діяльності, навчатимуть та виховуватимуть наступне покоління. Як стверджував класик вітчизняної педагогіки К. Ушинський, гарним педагогом легко може стати той, хто сам отримав правильне педагогічне виховання.

Сьогодні цілком актуально звучать слова і великого Й. Песталоцці про те, що якщо ми чогось потребуємо, то це хороших учителів, які прагнуть і спроможні виховати молодь. Я. Коменський також застерігав, що зневага до виховання є загибеллю людей, родин, держав, і всього світу. Отже, проблема виховання майбутніх педагогів, є значущою і актуальною.

Вагомий унесок у розробку окресленої проблеми здійснили такі вчені, як І. Соколова, Л. Кондрашова, Г. Троцько, Л. Прокопів, М. Донченко, С. Вітвицька, О. Кобрій, М. Чепіль, О. Киричук, А. Марушкевич, О. Онопрієнко, Р. Абдулов, А. Акименко, Є. Нікітін, О. Пехота, Н. Грищенко, В. Завгородна, А. Ушаков, Н. Дегтярева, О. Карпова та ін.

Загальноприйнятою метою в світовій теорії і практиці виховання був і залишається ідеал особистості, всебічно і гармонійно розвиненої. Розвиток особистості, безсумнівно, відбувається в діяльності, а сама діяльність виступає найважливішим засобом виховання. Залучення студентів до різноманітних видів творчої діяльності: науково-дослідної, культурно-просвітницької, суспільно-гуманістичної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної тощо, – є одним із основних завдань виховання, зазначених в Законі України „Про виховання дітей та молоді” (ст.11), реалізація якого здійснюється за пріоритетними напрямками виховання: патріотичне, правове, моральне, естетичне, трудове, фізичне, громадське, екологічне. Позааудиторна діяльність, яка на відміну від аудиторної, що є регламентованою, створює значно більше можливостей для виховання майбутніх педагогів. У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних організаційних форм позааудиторної роботи зі студентами у педагогічних закладах.

Метою нашої розвідки є з'ясування можливостей позааудиторної діяльності як засобу виховання, аналіз форм та способів її організації. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення сутності позааудиторної діяльності. Зокрема її визначають як вид навчально-виховної роботи студентів

Визначаючи необхідність позааудиторної діяльності, автори майже одностайно стверджують, що її мета, завдання, принципи, напрями, зміст і форми зумовлені специфікою професійної підготовки. М. Донченко дає найбільш повне та обгрунтоване визначення поняттю «позааудиторна діяльність». На його думку позааудиторна робота є складником професійно-педагогічної підготовки та формування особистості майбутнього вчителя, особливою формою організації студентського життя, безперервним процесом, в якому реалізується виховання, освіта і розвиток студентів. Характерною відмінністю позааудиторної роботи від аудиторної є те, що вона здійснюється у специфічних формах, вибір і використання яких суб'єктами організації позааудиторної діяльності здійснюється на демократичних засадах.

Зважаючи на характерні ознаки позааудиторної діяльності, створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку майбутніх педагогів є головною метою позааудиторної роботи. Відповідно до мети, основними завданнями позааудиторної діяльності ми вбачаємо формування суспільно-громадського досвіду особистості майбутнього вчителя; розвиток, стимулювання та реалізація його духовного і творчого потенціалу; створення системи пошуку й підтримки талантів; формування особистісно значущих соціокультурних цінностей; задоволення потреб майбутніх учителів у професійному самовизначенні; розвиток психофізичних ресурсів тощо. При реалізації цих завдань слід керуватися принципами, що покладені в організацію позааудиторної роботи. Основними є гуманізація, єдність загальнонародських та національних цінностей, демократизація, науковість і системність, безперервність, наступність та інтеграція; добровільність і доступність; активність та самостійність особистості.

Позааудиторна робота має чітку професійну спрямованість. Професіоналізація позааудиторної діяльності у педагогічному вузі [3] здійснюється з урахуванням специфіки факультету, широкого використання різноманітних її форм, спонукання студентів до активної самодіяльності, моделювання і розв'язання педагогічних ситуацій, вдосконалення педагогічних умінь і особистісних якостей майбутніх педагогів в процесі включення їх в активну педагогічну діяльність. Ми вважаємо, що для реалізації цих напрямків, особливу увагу у вихованні та професійному становленні майбутніх педагогів слід приділяти позааудиторній роботі з педагогіки. Оскільки, вона збагачує педагогічний досвід, формує необхідні якості особистості, що відповідають вимогам професії педагога, змінює ставлення до неї в позитивному напрямку.

Удосконалення загальної підготовки майбутніх вчителів забезпечується різноманітністю форм позааудиторної діяльності. У дидактичній літературі існують різні підходи до їх класифікації. Зокрема виділяють загальні (індивідуальні, парні, групові, колективні) та спеціальні форми позааудиторної роботи [5].

Індивідуальна форма позааудиторної діяльності передбачає самостійну роботу студента над своїм удосконаленням, поповненням світоглядних уявлень, виробленням поглядів, переконань, позицій. Така форма для студента є ключовою, оскільки, аналізуючи процеси, що відбуваються навколо, він здійснює самовиховну роботу, підвищуючи свій духовно-моральний, науково-дослідницький, фахово-професійний рівень. Умовою забезпечення індивідуальної форми є спрямовуюча дія куратора, авторитетного викладача, представника студентського активу. Прикладом такої форми є робота над підручником, навчальними посібниками, першоджерелами, підготовка рефератів та доповідей, а також відвідування виставок, художніх салонів, перегляд кінострічок та ін.

Взаємодію двох осіб (куратор-студент, викладач-студент, студент-студент) передбачає парна форма позааудиторної роботи. Головною відмінністю її від попередньої є можливість спілкування з наявністю зворотного зв'язку. Така форма дозволяє окремому студенту відчувати себе підтриманим з боку викладача або товариша, реалізовувати власні ідеї за певним сприянням тощо. Прикладом є наставництво, консультація, дружня бесіда тощо.

Для врахування спільних інтересів студентів використовують групову форму позааудиторної роботи. Така форма передбачає врахування куратором чи керівником творчої групи зацікавлень студентів для проведення різноманітних заходів. Групова форма організації виховання сприяє виявленню лідерів, організації розвитку їх потенційних можливостей. Прикладом є студентські наукові конференції, круглі столи, олімпіади, диспути, конкурси виконавської майстерності, тематичні вечори, волонтерство, КВК, виставки студентських творчих робіт та ін.

Найпоширенішою та більш регламентованою у педагогічному вузі є колективна (масова) форма. Вона забезпечується через постановку єдиної для всіх мети і зосередження уваги студентів на її реалізації. Колективна форма застосовується до цілого курсу (поток), кількох відділень, факультету загалом. Прикладом є педагогічна практика (безперервна, суспільно-корисна, літня виховна, у педагогічних загонах), а також тижні факультетів, проведення дня студента, щорічна зустріч з випускниками, святкове вручення дипломів та ін.

Формуванню інтересу до педагогічної діяльності сприяють такі спеціальні форми позааудиторної роботи: зустрічі з діячами науки, освіти, спеціалістами певного профілю, педагогічний гурток, педагогічні інформації, диспути на педагогічні теми, педагогічні читальні конференції, вечори на педагогічні теми, конкурси „Шукаємо педагогічні таланти,” усний журнал, професійні години, екскурсії в різні навчально-виховні заклади та ін.

Великий досвід упровадження різноманітних спеціальних форм позааудиторної діяльності має психолого-педагогічний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка [2]. Основний акцент ставиться на традиціях факультету. До них належать конкурсно-показові виступи і програми, у яких беруть участь усі студенти кожного курсу. На першому курсі проводиться конкурс “Зорепад”, на якому майбутні педагоги демонструють творчий потенціал групи та презентують обрану спеціальність. На другому курсі традиційним заходом є “Театр казок”, де всі студенти отримують реальну можливість для розкриття акторських здібностей як складових педагогічної професії. На третьому курсі проводиться театралізоване фольклорне свято “Народний календар”. Метою заходу є залучення студентської молоді до глибокого вивчення і сценічного відтворення культурно-обрядових традицій українського народу, перенесення набутого досвіду у майбутню професійну діяльність. На четвертому курсі студенти підтверджують свій професійний вибір участю у конкурсі “Випускник року.”

Організація позааудиторної роботи у педагогічному навчальному закладі – особливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. Як зауважує Л. Кондрашова, організація позааудиторної роботи в тій чи іншій формі дозволяє розгорнутися певному виду діяльності студентів, створити потрібну систему взаємодії між ними, специфічно розділити ролі, забезпечити необхідні умови для їх професійного становлення [3].

Усе викладене вище дає підстави стверджувати, що вибір форми позааудиторної діяльності впливає на ефективність та результат виховної роботи. Також важливе поєднання різноманітних форм позааудиторної роботи, що активізує суспільно-педагогічну позицію кожного студента, формує установку на творче оволодіння обраною професією.

Позааудиторна робота здійснюється на основі студентського самоврядування, активності і самостійності студентів за умови керівної ролі студентського активу, педагогічної допомоги викладачів та керівників творчих груп.

Історично склалося, що реалізація виховної роботи у студентських групах здійснюється через інститут кураторів [1]. Це управлінська ланка, яка взаємодіє з іншими у системі виховної роботи і забезпечує її організацію на рівні студентської академічної групи. До основних функцій куратора академічної групи належать аналітична, організаторська, комунікативна та соціальна. Результатом діяльності куратора є набуття студентом соціального досвіду поведінки, формування національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій і розвиток індивідуальних якостей особистості. Кураторам академічних та керівникам творчих груп належить ініціатива у виборі форм, методів, прийомів, засобів та напрямів виховання. Серед основних спеціальних форм позааудиторної роботи кураторів є: виховні години, бесіди, культпоходи історичними місцями рідного краю, до музеїв, картинних галерей, на виставки, до театрів; колективний перегляд кінофільмів та вистав з їх наступним обговоренням.

Значне місце в організації позааудиторної діяльності, як уже зазначалося, має студентське самоврядування, що здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, навчального закладу. Г. Троцько визначає студентське самоврядування як форму організації студентами цікавої для них і різноманітної життєдіяльності колективу, що передбачає делегування обраним колективом особам право планувати суспільну життєдіяльність, розподіляти доручення, оцінювати якість їх виконання та ін. [4]. Студентське самоврядування забезпечує виховання якостей, які необхідні для подолання складностей соціального життя; розвиває організаторські та управлінські здібності; формує почуття відповідальності; сприяє самоактивізації, здійсненню саморегулювання, самоконтролю та ін.

Необхідно відзначити, що з боку студентства існує певне соціальне замовлення на організацію позааудиторної роботи. Особливою популярністю користуються виховні культурно-освітні, інформаційні, дозвіллево-розважальні заходи творчого характеру, що дають студентам можливість проявити власну ініціативу, показати творчі та інтелектуальні здібності. Досвід останніх років демонструє поживлення студентського вузівського життя: з'явилися театральні колективи, естетичні центри, літературні вітальні, краєзнавчі експедиції, а також ентузіасти такого роду діяльності, як з боку студентства, так і з боку викладацького складу. На сьогоднішній день важливо не втратити, а зберегти ці почини, не перетворити ініціативу на захід для „галочки”. Важливо пам'ятати про те, що виховання молоді є суспільно-історичним закономірним явищем, яке відповідає вимозі збереження суспільства в цілому.

Отже, проведений аналіз можливостей позааудиторної діяльності та різноманітність її форм, дозволяє стверджувати, що позааудиторна діяльність впливає на формування професійних якостей особистості майбутнього вчителя, надає навчально-виховному процесу професійного забарвлення, а також сприяє формуванню активної громадської позиції майбутнього педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Желябіна Н. К. Інноваційні комунікативні технології в роботі куратора академічної групи / Н. К. Желябіна. – Запоріжжя : ЗДІА, 2007. – 67 с.
2. Карапузова Н. Д. Кафедрі психології Полтавського педагогічного – 25 / Н. Д. Карапузова, В. О. Пащенко // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 5.
3. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1988. – С. 6–17.
4. Лекції з педагогіки вищої школи : навчальний посібник / за ред. В. І. Лозової. – Харків : ОВС, 2006. – С. 290–295.
5. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій) : навчальний посібник / А. А. Марушкевич. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2006. – С. 62–67.

Наталія Карапузова, Людмила Процай

ВНЕАУДИТОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Определены возможности внеаудиторной деятельности как средства воспитания, проанализировано формы и способы ее организации.

Ключевые слова: воспитание будущих педагогов, внеаудиторная деятельность, формы и способы организации внеаудиторной работы.

Natalia Karapuzova, Lyudmila Protsaj

OUT-OF-CLASS ACTIVITY AS THE FUTURE TEACHERS' EDUCATION MEANS

In present article the possibilities of out-of-class activity as means of education have been considered, the forms and ways of out-of-class work have been analyzed.

Key words: future educational specialists, out-of-class activity, mean and forms of out-of-class work organization.

Одержано 11.02.2009 р., рекомендовано до друку 10.04.2009 р.